

PREDRASUDE PREMA DJECI KOJA SU U SUKOBU SA ZAKONOM U OSNOVNOJ ŠKOLI

Sažetak

Odrastanje u društvu koje je u tranziciji nije nimalo lako. Škola i druge institucije koncipirane su tako da podržavaju prenošenje informacija o onima koji se od nas razlikuju i koji potječu iz drugih grupa. Kroz sistem obrazovanja/odgajanja djeca usvajaju raznovrsne predrasude i stereotipne modele ponašanja i razmišljanja, *izgrađujući stavove o drugima, čak i onda kada "te druge" nisu nikada sreli*. Kompetitivna sredina, nedostatak saradnje, pasivnost i sankcionisanje kritičkog mišljenja koje bi se baziralo na razlikovanju činjenica od tumačenja i interpretacije istih, predstavlja pogodno tlo za diskriminaciju svih vrsta. U takvim uslovima, čak i svijest o tome da predrasude postoje, ne nudi perspektivu za akciju, pošto se lična odgovornost poriče i ukida se mogućnost pojedinca da bude agens promjene.

Znamo da rezultat svih tih integrativnih procesa omogućava mladoj osobi da definitivno kristalizira svoj identitet. Ulazeći u svijet odraslih, mladi postupno preuzimaju uloge i funkcije, koje im društvo u kojem žive dozvoljava. Nesklad između potreba mladih i mogućnosti društva, obitelji, škole, institucija, rađa stalne konflikte. Povezati se sa onima koji trpe posljedice sistema nije nimalo lako, ukoliko prethodno nismo dali ime fenomenima za koje mislimo da nas ugrožavaju. Povezivanje i imenovanje predstavljali bi kraj negiranja određenih pojava koje ugrožavaju živote mladih ljudi, ali tek ukoliko krenemo od sebe. Da bi shvatili uzroke problema školskog života, zajednice, potrebno je preispitati vlastitu stručnu osposobljenost, osvještenost o grupama kojima svakodnevno "profesionalno" pristupamo.

Rad na temu "Predrasude o djeci koja su u sukobu sa zakonom" ne nudi argument zašto bi se neko odlučio na društveno – neprihvatljivo ponašanje, nego odgovor na pitanja: "ko su djeca društveno neprihvatljivog ponašanja, koji je uzrok tih ponašanja, kako se postavljamo prema tim ponašanjima (i onima koji ta ponašanja ispoljavaju), radimo li to na adekvatan način (da li stručna osposobljenost to dozvoljava), da li je tretman pojedinca od strane okoline dovoljno suportivan da do ovih ponašanja ne dolazi i na kraju da li su predrasude koje društvo ima osnovane ili su možda uzrok ovih problema". Saznanja koje nam nude rezultati istraživanja govore o osvještenosti prosvjetnih radnika o kategoriji djece sa kojima dijele (školski) život, a

koja u ulozi marginaliziranih skupina ne može ravnopravno participirati i imati pravo na učenje za “aktivno i odgovorno građanstvo.”

U nastavku rada prikazat će se najzanimljiviji rezultati istraživanja (6 od ukupno 20 tabela) koji mogu doprinijeti metodičkoj osposobljenosti nastavnika u službi građanskog obrazovanja u realizaciji svih nastavnih predmeta prije i nakon što nastavnik uđe u razred.

Ključne riječi: predrasude, identitet, diskriminacija, identifikacija, građansko obrazovanje, stručno usavršavanje.

Prikaz rezultata istraživanja

1. Na pitanje da li poznaju neku osobu u školi koja pokazuje društveno neprihvatljivo ponašanje, ispitanici su trebali odgovoriti sa “DA “ ili “NE”.

Tabela 1. Poznanstvo sa djecom društveno neprihvatljivog ponašanja

Poznanstvo sa djecom društveno neprihvatljivog ponašanja	Frekvencija (f)	Postotak (%)
DA	179	44,30
NE	225	55,69
Ukupno	404	100,00

Što se tiče poznanstva sa djecom društveno neprihvatljivog ponašanja, odgovor da 55,69% ne poznaje nikoga sa društveno neprihvatljivim oblikom ponašanja ukazuje već na “simptome “ postojanja mogućih predrasuda koje se ogledaju u obliku “socijalne distance “, drugim riječima da je na osnovu odgovora moguće zaključiti: da se ove grupe iz ovog razloga ne druže ili jos jedan od mogućih zaključaka je neiskreno odgovaranje na postavljena pitanja u anketi, odnosno davanje socijalno poželjnih odgovora. U prilog mogućem prvom zaključku ide teorija (*Dovidio, Glick, Rudman, 2005*) koja se razvila u Evropi 1970- tih, vodeći se Allportovom podjelom na «nas» i «njih», s favoriziranjem pripadnika svoje, a odbijanjem pripadnika vanjske grupe, autori objašnjavaju da su

predrasude rezultat potrebe za pozitivnim socijalnim identificiranjem sa svojom grupom, što onda vodi neizbježnom kontrastnom omalovažavanju vanjske grupe- vanjska grupa je ona grupa kojoj osoba ne pripada ili misli da joj ne pripada i samim tim je sklona uspostavljanju socijalne distance u ovom procesu.

2. Na pitanje kakvi su vršnjaci koji pokazuju društveno neprihvatljivo ponašanje, ispitanici su trebali odabrati neke od ponuđenih odgovora:

Tabela 2. Predrasude prema djeci društveno neprihvatljivog ponašanja

Predrasude prema vršnjacima društveno neprihvatljivog ponašanja	Frekvencija	Postotak
Oni su dobri kao i sva druga djeca	44	10,94
Oni su varalice	67	16,58
Njih škola ne interesuje	111	27,47
Hoće da budu u centru pažnje	182	45,04
Ukupno	404	100,00

Na osnovu odgovora u prethodnoj tabeli možemo zaključiti da djeca ne znaju mnogo o svojim vršnjacima sa društveno neprihvatljivim ponašanjem(55,69%), ipak u sljedećim odgovorima mnogo zaključuju o njima kao da ih poznaju što je prema svim navedenim definicijama tipično za postojanost predrasuda i stereotipa. Istakli smo da živimo u kompleksnom svijetu, svijetu u kojemu je neophodno stalno učenje. Pravdajući se da nemamo vremena za učenje, upoznavanje, stjecanje vlastitoga iskustva, skloni smo stvari pojednostaviti, iskriviti, generalizirati sliku o nekome ili nečemu. Na taj način stavovi o ljudima i pojavama prerastaju u stereotipe. Kao što smo rekli predrasudu možemo okarakterizirati kao stav koji utječe na osobu, tako da ona sama na povoljan ili nepovoljan način djeluje prema drugoj osobi ili prema grupi ljudi, te da su u pitanju tvrdnje koje nisu potkrijepljene činjenicama niti zasnovane na argumentima, nego su donesene bez prethodnog provjeravanja njihove tačnosti i bez prethodnog razmišljanja o tome, te su vrlo opasne u svakoj fazi razvoja djeteta u neovisnu ličnost. Ova opasnost se ogleda u spoznaji da smo dobili rezultate koji ukazuju da su to mišljenja koja prate negativne emocije, upravo onako kako su to teorije o predrasudama i stereotipima i istaknule.

3. U šestom pitanju “Šta misliš o načinu školovanja tvojih vršnjaka koji pokazuju društveno neprihvatljivo ponašanje”, ispitanici su trebali odgovoriti na ponuđene odgovore u kojima smo uočili i prisutnost predrasude u akciji.

Tabela 3. Predrasude prema školovanju djece društveno neprihvatljivog ponašanja

Predrasude prema školovanju vršnjaka društveno neprihvatljivog ponašanja	Frekvencija	Postotak
I oni su živa bića-trebaju biti u školi	210	51,19
Smetaju onim učenicima koji žele da nauče- ne trebaju biti u školi	87	21,53
Imaju slabe ocjene - <i>trebaju biti u školama u sklopu popravnih domova</i>	107	26,48
Ukupno :	404	100

4. Odgovori na sedmo pitanje obezbijedili su podatke koji se tiču odnosa ispitanika prema djeci koja ispoljavaju oblike društveno neprihvatljivog ponašanja.

Tabela 4. Odnos prema djeci vršnjacima društveno neprihvatljivog ponašanja

Odnos prema vršnjaku društveno neprihvatljivog ponašanja	Frekvencija	Postotak
Izazivam i osramotim	107	26,61
Otjeram	80	19,80
Pomognem mu i štitim od drugih	150	37,12
Savjetujem	2	0,49
Prijavim	65	16,08
Ukupno:	404	100,00

Da ih inače otjeraju, prijave, izazivaju i osramote, kaže 62,37% ispitanika od ukupnog uzorka, bitna većina. Nažalost kao što smo već primjetili diskriminacija i mehanizmi njenog djelovanja, sve više su utkani u društvenu svijest i predstavljaju očiglednu neravnotežu moći (resursa) između različitih grupa, što ukazuje na postojanje opresije u društvu, tj. „izama“, koji su postali sastavni dio svakodnevnice, tj. „u vazduhu su, dišemo ih“. Postali smo društvo u kojem se pojave i ponašanja koja su u sukobu sa bazičnim ljudskim vrijednostima i zakonskim dokumentima, opravdavaju i doživljavaju kao nešto “normalno”. *Uzajamna etiketiranja, nasilje, nepoštovanje, diskriminacija smatraju se „normalnim pojavama”, bez svijesti o tome da su ta ponašanja postala toliko uobičajena da smo ih sami proglasili „normalnim“*, budući da smo se na njih navikli i zaboravili da postoje i drugi načini na koje svoje nezadovoljstvo možemo da izražavamo.

5. Da li neka djeca u tvom odjeljenju nazivaju druge ružnim imenima? (jediničar, štreber i slično)

Tabela 5. Etiketiranje djece društveno neprihvatljivog ponašanja

Etiketiranje vršnjaka društveno neprihvatljivog ponašanja	Frekvencija	Postotak
DA	247	61,13
NE	157	38,86
Ukupno:	404	100,00

Istaknuli smo da je ključni pojam teorije etiketiranja - stigma . Shvaćanje stigme je razvio Ervin Goffman (1963). Stigma se pokazuje u sramotnim oznakama (tetovaže, tjelesne deformacije) i služi omalovažavanju pojedinca što primjećujemo da je po definiciji jako prisutno kao ponašanje kod našeg uzorka.

Sve stigme nisu vidljive izvana, kada postanu vidljive, ukazuju da je potrebno tog pojedinca obraditi drugačije i odstraniti ga iz društva. Različitost je obično nepoželjna. Ovo prouzrokuje i druženje različitih, tj. istih sa istima. (prema Petrović&Gorazd, 2008g)

Teorija etiketiranja ističe da je najkritičniji onaj trenutak kada okolina pojedinca označi kao kriminalca. Opasnost leži u tome što se od tog trenutka mijenjaju samosaznanje i društveni status osobe.

6. Na deseto pitanje ispitanici su trebali odgovoriti sa DA ili NE ukoliko ih nastavnici (ne)oslovljavaju njihovim imenom .

Tabela 10. Uvažavanje ličnosti učenika

Uvažavanje vršnjaka društveno neprihvatljivog ponašanja	Frekvencija (f)	Postotak (%)
DA	242	59,90
NE	162	40,09
Ukupno:	404	100,00

Iz tabele vidimo da je većina odgovorila da ih nastavnici oslovljavaju imenom i prezimenom čak 59,90% , ali zanimljiv je i podatak koji je dalo 40,09% ispitanika da ih nastavnici ne oslovljavaju imenom i prezimenom. Nameće se pitanje kako ih se oslovljava ako ne imenom i koliko poštujemo ličnost učenika, identitet djeteta, shodno tome.

Shodno rezultatima postavlja se pitanje “Građansko obrazovanje je trenutno u službi nastavnih predmeta ili potreba djece?

Unapređenja i ideje za nastavak istraživanja umjesto zaključka

Ovo istraživanje otvorilo je niz novih problema i mogućnosti za nova akcijska istraživanja:

1. Buduća istraživanja bi bilo dobro započeti radionicama – „osvještavanja“ na kojima bi ispitanici dogovarali i uvježbavali kvalitetnu komunikaciju. Nakon toga bi bilo moguće utvrditi polazne vrijednosti, zajedničku viziju i tematski okvir istraživanja. Kako bi mogli jasnije definirati problem istraživanja ispitanici bi se detaljnije informisali o bitnim temama (npr. Identitet, predrasude, stereotipi, diskriminacija, nasilje). Bitno je da svi sudjeluju u izboru tema i preuzmu dio odgovornosti za njihovo pripremanje. Tek na kraju moguće je provesti akcijsko istraživanje.
2. Nakon ovog istraživanja započeli bi novo u koje bi uključili pedagoge, nastavnike i ostale zainteresirane iz različitih škola. Facilitatori iz prvog dijela bi bili koordinatori

istraživanja. Grupe bi surađivale putem interneta pomoću „mreže škola“, potaknute CIVITAS programom “Informatizacija I demokratizacija škola”. Za ove potrebe škola iz koje dolazi predstavnik bi morala imati web (ili fb grupu) stranicu pomoću koje bi komunicirali sa drugim predstavnicima ostalih škola i na koju bi objavljivali svoja istraživanja sa ovom tematikom.

Naknadno bi uključili sve veći broj zainteresiranih škola iz BiH, a posebno bi bili zainteresirani i za saradnju sa školama u inostranstvu. Prvenstveno bi učili o kulturama, manjinskim kulturama, identitetu pojedinca i grupe i društvu uopće.

Aktivnosti bi potakle lavinu odgojno-obrazovnih promjena u cilju građanskog obrazovanja tolerantnih mladih naraštaja spremnih na kvalitetan suživot.

Literatura

1. Allport, G. W. (1954/1979), The nature of prejudice, Cambridge, MA: Addison-Wesley.
2. Basić, S. (2009), Seminar : , Hiperaktivnost, Bihać, Pedagoški zavod
3. Bošković, M. (2006), Kriminologija, Novi Sad, Univerzitet u Novom Sadu –Pravnom fakultetu;
4. Bujanović, T.(2007), Uzroci, uslovi i fenomen devijantnog ponašanja maloljetnika, Diplomski rad, Banja Luka, str.19 – 27.
5. Delor, J. (1996), Obrazovanje skrivena riznica, UNESCO
6. Đorđević, D. (1982), Pedagoška psihologija, Gornji Milanovac,Dječije novine,str.210 – 211.
7. Edited by John F. Dovidio, Peter Glick, and Laurie A. Rudman (2005), On the Nature of Prejudice „Fifty Years after Allport,„ by Blackwell Publishing Ltd, , Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, Main Street, Malden, MA 02148-5020, USA
8. Fullan, M., & Stiegelbauer, S. (1991). The new meaning of educational change. 2nd ed. New York: Teachers College Press
9. Hadžović, E.(1999) „Psihološki aspekti identiteta”, Znakovi vremena, broj 6,
10. Harold d. Fishbein (2002), Peer Prejudice And discrimination, The origins of prejudice, Second edition, University of Cincinnati, Lawrence Erlbaum associates, Publishers Mahwah, New Jersey, London

11. Hewstone, M., Stroebe, W. (2003), *Socijalna psihologija: europske perspektive*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
12. Isić, U. (2010), *Vodič za pedagoge i psihologe, Vršnjačka medijacija*, OSCE,
13. Jašković, Ž. (1983), *Kriminologija maloljetničke delikvencije*, Beograd, Naučna knjiga
14. John T. Jost and David L. Hamilton, (2005), *Stereotipi u našoj kulturi*, by Blackwell Publishing Ltd, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, Main Street, Malden, MA 02148-5020, USA, p 28
15. Klaić, B. (1962), *Rječnik stranih riječi izraza i kratica*, Zagreb, Zora
16. Komisija za primjenu alternativnih mjera i sankcija (2007), *Prava djeteta u sukobu sa zakonom*, Podgorica, UNICEF
17. Milković, M. (2004), *Maloljetnička delikvencija i socijalni rad*, Magistrat, Sarajevo, str.42-45;
18. Milner (1983), http://www.bps.org.uk/downloadfile.cfm?file_uuid=0694D863-1143-DFD0-7EEF-AED743FA0C85&ext=doc. (A report from the decp working party on anti-racism)
19. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, (2007), *Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007- 2010*, Sarajevo
20. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH (2007) „*Državna strategija za borbu protiv nasilja nad djecom 2007 – 2010.*”, Sarajevo
21. Mužić, V. (1973), *Metodologija pedagoškog istraživanja*, Sarajevo, «Zavod za izdavanje udžbenika», str. 67-280.
22. Mužić, V. (1999), *Uvod u metodologiju istraživanja, odgoja i obrazovanja*, Zagreb, Educa, str. 43.
23. Ostojić, B. (1998), *Englesko –bosanski i bosansko –engleski riječnik*, III izdanje, Sarajevo, IP”Svjetlost
24. Pehar, L. (2000), *Oduzeto djetinjstvo*, Zenica, Dom štampe
25. Petrović, B. i Gorazd, M. (2008), *Kriminologija*, Sarajevo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu
26. Radni materijal (2010) COI, Step by Step, Seminar : *Obrazovanje za društvenu pravdu*, Sarajevo
27. Roderick J. Wans,1 Derek M. Griffith, and Jaleel Abdul-Adil (1999), *Sociopolitical Development as an Antidote for Oppression—Theory and Action*, American Journal of Community Psychology, Vol. 27, No. 2. Sociopolitical

28. Richman, W. L., Kiesler S., Weisband S., & Drasgow F. (1999), A meta-analytic study of social desirability distortion in computer-administered questionnaires, traditional questionnaires and interviews. *Journal of Applied Psychology*, 84, 754-775.
29. Ryan, W. (1976). *Blaming the victim*. New York: Random House, Inc.
30. Selaković, M. i Vrančić, I. (1959) "Priručni leksikon", Zagreb, Znanje
31. Stephan Walter G; Banks James A.(1999), *Reducing Prejudice and Stereotyping in Schools*, Multicultural Education Series, New York, Teachers College Press
32. Susan T. Fiske(2005), *Social Cognition and the Normality of Prejudgment*,. by Blackwell Publishing Ltd, , Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, Main Street, Malden, USA
33. Suzić, N. (2007), *Primijenjena pedagoška metodologija*, Banja Luka: XBS.
34. Tomić, R.(2005) , *Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih*, Tuzla
35. Volkan, D. V. (2001). September 11 and Societal Regression. *Mind and Human Interaction*, 12, pp. 196-216.